

**PLANY FIŃSKIEGO NACZELNEGO DOWÓDZTWA
NA WYPADEK OKUPACJI FINLANDII
PRZEZ ZWIĄZEK RADZIECKI.
OPERACJE „STELLA POLARIS” I „WEAPONS CACHE CASE”**

Finlandia w okresie od listopada 1939 r. do kwietnia 1945 r. pozostawała w stanie wojny ze ZSRR, a od września 1944 r. także z hitlerowskimi Niemcami. W tym krótkim zaledwie sześcioletnim okresie Finowie prowadzili skuteczne działania wojenne podczas trzech różnych konfliktów: w wojnie obronnej przeciwko inwazji ZSRR (tzw. „wojna zimowa” od końca listopada 1939 r. do marca 1940 r.), w „wojnie kontynuacyjnej”, gdy armia fińska wspierała na froncie wschodnim niemiecką Grupę Armii Północ (od czerwca 1941 r. do września 1944 r.) oraz w „wojnie lapońskiej” (od końca września 1944 r. do kwietnia 1945 r.) – tj. wypieraniu wojsk niemieckich z terytorium Finlandii, jako warunku zawarcia odrębnego pokoju ze ZSRR¹.

W czerwcu 1940 r. trzej nadbałtyccy sąsiedzi Finlandii: Estonia, Łotwa i Litwa zostały zajęte przez Armię Czerwoną, a w sierpniu przyłączone do ZSRR jako „republiki radzieckie”. Tylko Finlandia odrzuciła nieuzasadnione żądania terytorialne Moskwy oraz postulat oddania na 30 lat do użytku wojskowego półwyspu Hanko oraz wysp Koivisto, Suursari, Lavansaari i Tytärsaari w Zatoce Fińskiej wraz z fińską częścią Półwyspu Rybackiego².

Odrzucenie cynicznych żądań Stalina przez fiński rząd, a co za tym idzie zachowanie zdolności Helsinek do samoobrony przed potencjalną agresją Armii Czerwonej spowodowało radziecką inwazję i wybuch tzw. „wojny zimowej”, a w konsekwencji pojawianie się kolejnych ww. konfliktów zbrojnych.

¹ P. Jowett, B. Snodgrass, *Finlandia w wojnie 1939–1945*, Wyd. Bellona, Warszawa 2010, s. 3.

² W. R. Trotter, *Mroźne piekło. Radziecko-fińska wojna zimowa 1939–1940*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2008, s. 22–29.

Operacja „Stella Polaris” – ewakuacja sprzętu technicznego i personelu fińskiej służby radiowywiadu i dekryptażu na terytorium Szwecji

W fińskich kręgach wojskowych związanych z wywiadem już w 1943 roku, a więc na długo przed zawarciem radziecko-fińskiego zawieszenia broni w Moskwie (19 IX 1944 r.)³, rozpoczęto szeroko zakrojone przygotowania do ewentualnej okupacji terytorium Finlandii przez Armię Czerwoną. Przedsięwzięcie, będące podstawą zachowania fińskiej racji stanu, objęte zostało najwyższą klauzulą tajności. Ze względu na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa politycznego i militarnego Finlandii oraz chęci ukrycia przygotowań przed agentami wywiadu radzieckiego, o sprawie nie wiedzieli członkowie fińskiego rządu, a jedynie tylko kilka wybranych osób w państwie.

Przeciwdziałając ewentualnemu atakowi wojsk radzieckich w marcu 1944 roku, dwaj wyżsi oficerowie armii fińskiej – **plk Reino Hallamaa**⁴ oraz **plk Aladar Paasonen**,⁵ rozpoczęli proces planowania i przygotowania operacji „Stella Pola-

³ Właściwe podpisanie układu pokojowego pomiędzy sojusznikami III Rzeszy a aliancami nastąpiło dopiero 10 lutego 1947 r. w Paryżu. Traktaty, w tym porozumienie pokojowe z Finlandią, zostały wcześniej zatwierdzone w dniu 11 grudnia 1946 r. przez Radę Ministrów Spraw Zagranicznych złożoną z przedstawicieli wielkich mocarstw, tj. USA, ZSRR, Francji, Wielkiej Brytanii i Chin oraz konferencji 21 państw. Zob. R. Zięba, J. Zając, *Polska w stunkach międzynarodowych 1945–1989*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2009, s. 66.

⁴ Plk Reino Henrik Hallamaa (1899–1979) – szef fińskiej służby radiowywiadu i dekryptażu. Kierowana przez niego służba osiągała znakomite wyniki nie tylko w łamaniu radzieckich radiowych kodów szyfrowych, ale także odczytywała depeche amerykańskie (US STRIPE CODE), brazylijskie, portugalskie, rumuńskie, serbskie, watykańskie i francuskiego rządu Vichy. Po zakończeniu wojny plk R.H. Hallamaa zdecydował się na opuszczenie Finlandii. W dniu 8 lutego 1945 r. przez Szwecję udał się do Francji, gdzie podjął pracę we francuskim wywiadzie. Gdy ZSRR zaczął wywierać presję dyplomatyczną na władzach Francji w celu wydania go radzieckim służbom specjalnym, w 1947 r. wyjechał do Hiszpanii, gdzie wraz z rodziną osiedlił się na Costa del Sol pod fałszywym nazwiskiem Ricardo Palma. Przypis własny autora.

⁵ Plk Aladár Paasonen (1898–1974). Szef fińskiego wywiadu wojskowego w czasie wojny kontynuacyjnej, a następnie pracownik amerykańskiej CIA. Absolwent słynnej francuskiej uczelni wojskowej „École Supérieure de Guerre” (1921–1922). Fiński attaché wojskowy w Moskwie (1931–1933) i w Berlinie (1933). W 1942 r. został wyznaczony na stanowisko szefa fińskiego wywiadu wojskowego. Pełnił służbę w Sztabie Głównym w Mikkeli, jako jeden z najbliższych doradców marszałka Mannerheima. Po zakończenia działań wojennych brał udział w tajnych operacjach pod kryptonimem: „Stella Polaris” i „Weapons Cache Case”. W okresie powojennym wyjechał do Szwecji, a następnie Europy Zachodniej, gdzie pracował m.in. dla francuskich służb wywiadowczych i CIA. W latach 1948–1952 przebywał w Szwajcarii, gdzie pomagał marszałkowi C. Mannerheimowi w spisywaniu wspomnień. Przypis własny autora.

ris” (Gwiazda Polarna) – tajnego transferu środków materialnych i kadr fińskiego wywiadu do Szwecji w przypadku radzieckiej okupacji Finlandii, a także zorganizowania podziemnego ruchu oporu na terytorium Finlandii w przypadku jej okupacji przez wojska radzieckie.

Operacja przewidywała również sprzedaż wyników pracy fińskich kryptologów zatrudnionych w służbie radiowywiadu (klucze szyfrowe, złamane kody, rozszyfrowane depesze) innym sojuszniczym organizacjom wywiadowczym, m.in. ze Stanów Zjednoczonych, Japonii i Szwecji, np. amerykański **U.S. Office of Strategic Services** za wiedzą prezydenta USA, ale w tajemnicy przed Departamentem Stanu, dokonał zakupu materiałów wywiadowczych od fińskiego wywiadu.

Ponadto, w ramach tej operacji przewidziano stworzenie, przy pomocy Szwedów, sieci tajnych mobilnych stacji radiowych (radiostacji) w oparciu o własne lekkie konstrukcje radiowe oraz zdobyczny sprzęt radiowy. Ich zadaniem miało być przekazywanie informacji z okupowanej Finlandii do fińskiego kierownictwa wywiadu przebywającego w Szwecji.

plk Aladár Paasonen,
szef fińskiego wywiadu wojskowego
w czasie wojny kontynuacyjnej

plk Reino Henrik Hallamaa,
szef fińskiej służby radiowywiadu i dekrzytażu
w czasie II wojny światowej

Ze strony Sztokholmu osobą odpowiedzialną za koordynację działań w trakcie wspólnej fińsko-szwedzkiej operacji „Stella Polaris” był **major Carl Petersén** – szef **Försvarsstabens Underrättelsetjänst (tzw. Biura „C”)** szwedzkiego wywiadu.

W celu zapewnienia bardziej efektywnej współpracy utworzono biuro łącznikowe operacji „Stella Polaris”, do którego Finowie oddelegowali **porucznika Veikko Snellmana**, a Szwedzi kapitanów: **Stiga Axelsona** i **Erkki Pale**.

Operacja „Stella Polaris” została zainicjowana we wrześniu 1944 roku, z polecenia szefa fińskiej służby radiowywiadu i dekryptażu **płk Reino Hallamaa**, którego fińskie naczelne dowództwo uczyniło osobą odpowiedzialną za przeprowadzenie tej operacji wywiadowczej, mającej istotne znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego Finlandii.

W operację ewakuacji z zagrożonej przez Armię Czerwoną Finlandii na terytorium Szwecji sprzętu technicznego, personelu oraz aktywów fińskiej służby radiowywiadu i dekryptażu zaangażowani byli najwyżsi przedstawiciele szwedzkich władz wojskowych, w tym m.in. **Carl August Ehrensvärd** – szef sztabu armii szwedzkiej oraz **Torgil Thorén** – szef Instytutu Obrony Radiołączności.⁶ Prowadzona przez służby wywiadowcze Szwecji i Finlandii operacja stanowiła istotny element tworzenia podstaw szwedzkiej służby rozpoznania radiowego.

Torgil Thorén – szef szwedzkiego Instytutu Obrony Radiołączności (FRA)⁷ (rozpoznanie radiowe)

Carl August Ehrensvärd – szef sztabu szwedzkiej armii⁸

⁶ Försvarets Radioanstalt (FRA) – (pol.: Instytut Obrony Radiołączności, ang. *National Defence Radio Establishment*). FRA jest szwedzką cywilną agencją rządową podległą Ministerstwu Obrony odpowiedzialną za wywiad łączności SIGINT (Signals Intelligence), tj. prowadzenie działalności rozpoznawczej w dziedzinie rozpoznania widma elektromagnetycznego pod kątem wykrycia, analizy i namierzania źródeł sygnałów, np. sygnałów radiowych. Przepis własny autora.

⁷ Torgil Vilhelm Hildebad Thorén (1892–1982) – szwedzki wojskowy. Pracował m.in. w Departamencie Marynarki Wojennej, a następnie w Sztapie Obrony (1938–1942). Od 30 czerwca 1942 r. pierwszy szef szwedzkiej służby rozpoznania radiowego FRA. Przepis własny autora.

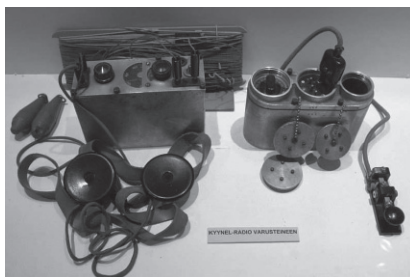
⁸ Carl August Ehrensvärd (1892–1974) – szwedzki hrabia, generał, szef Sztapu Obrony (1945–1947), szef armii (1948–1957). Odegrał znaczącą rolę w debacie na temat szwedzkiej doktryny obronnej. Podczas wojny zimowej w Finlandii (1939–1940) był szefem sztabu w szwedzkim Korpusie Ochotniczym wspierającym fińską armię w walce z Armią Czerwoną. Przepis własny autora.

O wysokim poziomie wykształcenia i kompetencji fińskich specjalistów z wywiadu radiowego świadczy fakt, że Szwedzi ogłosili w październiku 1944 r. chęć zatrudnienia we własnym Instytucie Obrony Radiołączności (**Försvarets Radioanstalt**) 20 najwybitniejszych fińskich specjalistów od nasłuchu radiowego i dekrptyażu.

Transport aktywów operacyjnych i pracowników fińskiego wywiadu wojskowego i służby radiowywiadu i dekrptyażu do Szwecji rozpoczęto w dniu 22 września 1944 r. z wykorzystaniem statków wycieczkowych pod legendą odbywania rejsów turystycznych. Na statki załadowano także skrzynie ze sprzętem technicznym oraz materiałami archiwalnymi wywiadu fińskiego, które w dokumentacji figurowały, jako „materiały eksploatacyjne” dla szpitali.

Z małych fińskich portów rybackich, na zachodnim wybrzeżu Bałtyku tj. z **Nämnäs, Häarpio i Ostrobothni** przetransportowano drogą morską przez Zatokę Botnicką do portów Szwecji ponad 350 drewnianych skrzyń z aktywami fińskiej służby radiowywiadu i dekrptyażu oraz około 750 pracowników fińskich służb wywiadowczych z członkami rodzin⁹.

Fińskie samochody specjalne wyposażone w specjalistyczny sprzęt radiowy i radiopelengacyjny nie mogły być transportowane drogą morską do Szwecji. Kierowano je do Szwecji trasą lądową przez m. Tornio.

Fiński sprzęt radiowy używany w trakcie operacji „Stella Polaris” i „Weapons Cache Case”

Źródło: http://fi.wikipedia.org/wiki/Operaatio_Stella_Polaris.

Operacja fińskich służb specjalnych była wspierana finansowo i organizacyjnie przez japońskiego attachè wojskowego akredytowanego w Helsinkach i Sztokholmie, za zgodą władz wojskowych sojuszniczej Japonii.

Co prawda z braku czasu nie udało się zrealizować tego planu w pierwotnej formie, ale z chwilą zawarcia przez Finlandię pokoju tymczasowego ze ZSRR, przewie-

⁹ P. K. O'Donnell, *Operatives, Spies and Saboteurs: The Unknown Story of WWII's OSS*, New York: Kensington Publishing Corp., 2004, s. 266–270.

ziano w tajemnicy do Szwecji ww. archiwa i zasoby fińskiego wywiadu, które w przypadku zdobycia przez Rosjan naraziłyby na niebezpieczeństwo fiński byt państwowy.

Naczelnym szefem całej operacji „Stella Polaris” został **plik Reino Henrik Hallama** – szef fińskiego radiowywiadu zajmującego się m.in. prowadzeniem nasłuchu radiowego, łamaniem zaszyfrowanych depech nieprzyjaciela i innych kodów szyfrowych¹⁰.

Po przybyciu do Szwecji członkowie fińskiego wywiadu zostali internowani, część osób otrzymała status uchodźców, a sprzęt i materiały wywiadowcze zarekwirowane lub wykupione na użytek armii szwedzkiej. W sumie Szwedzi zakupili od Finów urządzenia techniczne do prowadzenia rozpoznania radiowego, materiały szyfrowe oraz część archiwum na sumę 250 tysięcy szwedzkich koron.

O tym, jak cenne dane zgromadził wywiad fiński piszą w swojej publikacji **C.G. McKay** i **Bengt Beckman**, którzy sądzą, że zapisy i rekordy z archiwum fińskiego wywiadu były wykorzystywane przez szwedzkie służby wywiadowcze, aż do końca lat 80-tych XX wieku, kiedy rzekomo miały być zniszczone, a pozyskanymi informacjami wywiadowczymi Szwedzi mieli podzielić się ze Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią, Francją oraz Japonią¹¹.

Gdy minęło zagrożenie okupacji terytorium Finlandii przez Armię Czerwoną, większość pracowników fińskiego wywiadu wróciła do kraju. Podstawą powrotu stał się rozkaz się fińskiego ministra obrony Rudolfa Waldena, który polecił zakończyć prowadzenie operacji „Stella Polaris”. Pierwsza grupa fińskich pracowników wywiadu wojskowego i służby radiowywiadu i dekryptażu powróciła ze Szwecji do Finlandii w dniu 18 października 1944 roku.

Operacja „Weapons Cache Case” – fińskie działania wojskowe ws. utworzenia ukrytych składów broni na wypadek radzieckiej okupacji Finlandii

Niezależnie od operacji „Stella Polaris” rozpoczęto także realizację na szeroką skalę innego tajnego projektu wojskowego – **Operacji „Weapons Cache Case”** – pomyślnie ukrycia i przechowywania lekkiej broni piechoty i amunicji w małych skrzynkach na terenie całej Finlandii w celu natychmiastowego rozpoczęcia wojny partyzanckiej.

¹⁰ M. Aid, „Stella Polaris” and the secret code battle in postwar Europe, [w:] „Journal of Intelligence and National Security”, vol. 17, issue 3, September 2002, p. 17–86, – (pol., Matthew Aid, „Stella Polaris” i tajna bitwa o kody w powojennej Europie, [w:] „Dzienniki Wywiadu i Bezpieczeństwa Narodowego”, tom 17, zeszyt 3, wrzesień 2002, s. 17–86.

¹¹ C.G.McKay, Bengt Beckman, *Swedish Signal Intelligence*, Frank Cass Publishers, 2002, s. 202

Z ramienia fińskiego naczelnego dowództwa za sprawną organizację ww. akcji odpowiadało dwóch oficerów: **płk Valo Konstantin Nihtilä**¹² i **ppłk Usko Sakari Haahti**¹³, którzy opracowali plan podjęcia zaradczych środków przeciw realnemu zagrożeniu okupacji Finlandii przez Armię Czerwoną. W ramach planu przygotowano zdecentralizowaną sieć tajnych schronów i ukryć lekkiej broni, amunicji i żywności, która miała wystarczyć dla każdego batalionu podziemnej armii we wszystkich 36 okręgach oddziałów samoobrony w celu natychmiastowego rozpoczęcia zmasowanej wojny partyzanckiej¹⁴.

Zasadniczym celem operacji było planowanie i przygotowywanie oporu przeciwko ZSRR z chwilą ewentualnej okupacji terytorium Finlandii. W operacji ukrywania broni, amunicji i żywności wzięło udział ok. 5–10 tysięcy osób, które zgodnie z planem miały przygotować broń i prowiant dla 8 tysięcy żołnierzy. W rzeczywistości doskonale zaplanowana operacja, obawa przed ZSRR i entuzjazm wykonawców operacji spowodował, że udało się zgromadzić zapasy dla około 35 tysięcy żołnierzy.

Wiosną 1945 roku działalność ta została przypadkowo odkryta przez zdominowaną przez Rosjan **Aliancką Komisję Kontrolną w Finlandii** (ang. *Allied Control Commission in Finland*). Jeden z fińskich kurierów biorących udział w operacji dokonał kradzieży artykułów żywnościowych zgromadzonych w skrytce i sprzedał je na „czarnym rynku”.

¹² Płk Valo Konstantin Nihtilä (1896–1973) – uczestnik wojny zimowej i kontynuacyjnej. Brał aktywny udział w procesie planowania i przygotowania operacji „Weapons Cache Case”. Po wojnie, pod presją Moskwy i Alianckiej Komisji Kontrolnej, władze fińskie zostały zmuszone do jego aresztowania w dniu 20 sierpnia 1945 roku. W styczniu 1947 r., na podstawie prawa działającego wstecz został skazany na 5 lat więzienia. W październiku 1948 r. został zwolniony z więzienia w wyniku ogłoszonej amnestii, ale pozbawiono go prawa do wojskowej emerytury. Przepis własny autora.

¹³ Ppłk Usko Sakari Haahti (1909–1978) – oficer Sztabu Głównego armii fińskiej. Pracował w Departamencie Operacyjnym kierowanym przez generała porucznika Airona Haahti. We wrześniu 1944 r. z polecenia fińskiego Sztabu Głównego prowadził tajne negocjacje z Niemcami w Rovaniemi w celu dobrowolnego (pokojowego) opuszczenia Finlandii przez 20 armię niemiecką, co było jednym z warunków fińsko-radzieckiego porozumienia pokojowego. Jego bezpośrednim przełożonym był płk Valo Nihtilä, z którym wspólnie opracowali i wdrożyli w życie plan tajnej operacji „Weapon Cache Case” – ukrywania broni na wypadek okupacji Finlandii przez ZSRR. Ze względu na ujawnienie operacji w dniu 12 maja 1945 r. otrzymał on rozkaz od przełożonych ucieczki do Szwecji. Przepis własny autora.

¹⁴ S. Hentilä, *Od uzyskania niepodległości do zakończenia wojny kontynuacyjnej 1917–1944*, [w:] *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi, Kraków 2001, s. 244.

W obawie przed karą ze strony fińskiej armii, ujawnił on przedstawicielom alianckiej specjalnej komisji wojskowej fakt istnienia sieci kryjówek z bronią i żywnością. Początkowo zdominowana przez Rosjan Aliancka Komisja Kontrolna chciała samodzielnie prowadzić sprawę, ale ze względu na jej złożony charakter i zasięg ostatecznie została ona przekazana inspektorom fińskiej policji bezpieczeństwa Valpo, która w większości była opanowana przez fińskich komunistów¹⁵.

Zdaniem byłego szefa fińskiego Sztabu Generalnego **gen. por. Ermei Kanninena** celem operacji „**Weapons Cache Case**” prowadzonej przez fińskie władze wojskowe było nie tylko przygotowanie zbrojnego oporu ewentualnej okupacji Finlandii przez Armię Czerwoną, ale także narastające pogłoski, że fińscy komuniści planują w 1946 roku obalenie demokratycznych władz poprzez dokonanie zamachu stanu. Gromadzenie broni w tajnych magazynach na terenie całego kraju było również próbą przeciwstawienia się ewentualnemu komunistycznemu przewrotowi, co uwiarygodniały masowo odbywające się w tym okresie demonstracje i wiece organizowane przez fińskich komunistów. Stąd też w opinii gen. E. Kanninena można interpretować ww. operację, jako próbę utrzymania przez prezydenta i siły zbrojne zagrożonego ustroju demokratycznego państwa¹⁶.

Po zakończeniu II wojny światowej Finlandia została zmuszona przez ZSRR do uznania, poprzednio nielegalnej, Komunistycznej Partii Finlandii. W związku z tym wielu komunistów fińskich wróciło z Moskwy do Helsinek i wznowiło działalność polityczną. W okresie swojej największej świetności fińscy komuniści posiadali ok. 25% mandatów w fińskim parlamencie oraz współrządzili państwem.

W wyniku podjętego śledztwa odnaleziono około 65–70% ukrytego sprzętu wojskowego oraz zidentyfikowano i aresztowano większość kurierów odpowiedzialnych za sieć kryjówek¹⁷. Podczas śledztwa przesłuchano ok. 5 tysięcy osób, ale nie zdołano całkowicie rozbić siatki fińskich łączników i tajnych skrytek z uzbrojeniem i żywnością.

¹⁵ Referat gen. por. Ermei Kanninena wygłoszony w Szwedzkiej Szkole Wojennej w Sztokholmie w dniu 29 września 2005 roku. Zob. <http://www.promilito.fora.pl/pro-milito-obronnos-polityka-wojsko-w-kraju-i-na-swiecie,17/finskie-sily-zbrojne-w-czasie-8221-zimnej-wojny-8,523.html>.

Gen. por. Ermei Kanninen (ur. 1922) – uczestnik wojny zimowej i kontynuacyjnej przeciwko ZSRR (1939–1944), kierownik Działu Obrony Sztabu Operacyjnego (1967–1971) i szef fińskiego Sztabu Generalnego w latach 1978–1982. Wieloletni szef komisji historyczno-wojskowej istniejącej przy siłach zbrojnych Finlandii. Przepis własny autora.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ S. Hentilä, *Od uzyskania niepodległości do zakończenia wojny kontynuacyjnej 1917–1944*, [w:], *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi, Kraków 2001, s. 244.

1. Plk Valo Konstantin Nihtilä

(fińscy uczestnicy operacji „Weapons Cache Case”)

2. Plk Alpo Kullervo Marttinen

Źródło: 1. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Asekätkentä>; 2. http://www.wv2incolor.com/finnish_forces/Lieutenant+Colonel+Alpo+Marttinen.html.

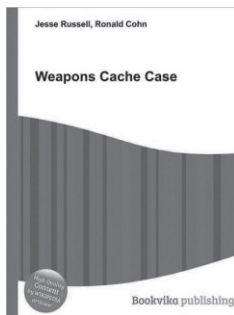
W sumie skazano 1 488 Finów – w większości otrzymali oni wyroki od 1–4 miesięcy pozbawienia wolności. Policji nie udało się jednak rozpracować wszystkich uczestników operacji. Większość broni pochodzącej z nieodnalezionych schowków dyskretnie powróciła z powrotem do magazynów fińskiej armii, a część z niej została zniszczona¹⁸.

Na zdjęciu: współczesny napis w języku fińskim na tablicy pamiątkowej na ścianie budynku w m. Aronkylä w rejonie Kauhajoki, w którym znajdował się tajny skład broni dla fińskiego ruchu oporu na wypadek radzieckiej okupacji Finlandii (tłum. napisu na j. pol. – *Ten budynek był jednym z 1311 składów broni, które w 1944 r. miały zapewnić niezależność Finlandii*).

¹⁸ Nawet do chwili obecnej w wielu rejonach Finlandii podczas prowadzenia rozbiórek starych budynków lub przy okazji wykonywania innych ziemnych prac budowlanych, odkrywane są od czasu do czasu stare, zapomniane skrytki z uzbrojeniem z okresu wojny kontynuacyjnej. Przepis własny autora.

Kwestie związane z praktyczną realizacją tajnej operacji „Weapons Cache Case” zostały szczegółowo opisane w publikacji Jesse Russella i Ronalda Cohna wydanej przez wydawnictwo Book on Demand Ltd.

Ciekawostką pozostaje późniejsza, powojenna ocena przez sztab NATO efektywności fińskiej **operacji „Weapons Cache Case”** – ukrywania broni w małych skrzynkach w schowkach na terenie całej Finlandii, w związku z zagrożeniem jej okupacji przez Armię Czerwoną.

W okresie „zimnej wojny”, w obliczu radzieckiego zagrożenia, państwa członkowskie Paktu Północnoatlantyckiego podjęły podobną decyzję o przeprowadzeniu **operacji GLADIO**, która była wierną kopią fińskiej operacji. W jej ramach na terytorium państw członkowskich NATO w skrytkach ukrywano broń, która mogłaby zostać wykorzystana w trakcie ewentualnej inwazji ZSRR i państw Układu Warszawskiego przez ruch oporu.

Monitoring działalności specjalnej wojskowej Alianckiej Komisji Kontrolnej w Helsinkach przez fińską służbę radiowywiadu i deszyfrażu (1944–1947)

W dniu 22 września 1944 r. przybyła do Helsinek **Aliancka Komisa Kontroli w Finlandii** (ang. *Allied Control Commission in Finland*; fiń. *Liittoutuneiden valvontakomissio on Suomessa*). W jej skład weszło 200 oficerów radzieckich i 15 angielskich, których pracą kierował – wyznaczony przez Stalina – **generał pułkownik Andriej Żdanow**.

Podstawowym zadaniem członków alianckiej komisji, której stałą siedzibą został helsiński hotel „Torni”, stało się monitorowanie przestrzegania przez Finlandię moskiewskiego rozejmu z dnia 19 września 1944 roku kończącego wojnę

kontynuacyjną. Oprócz Finlandii stronami porozumienia był ZSRR i Wielka Brytania, stąd taki, a nie inny skład komisji.

Wcześniej wspomniany **płk Aladar Paasonen** – szef fińskiego wywiadu wojskowego, który w okresie od momentu demobilizacji fińskiej armii, aż do wiosny 1945 roku pełnił funkcje dyrektora **Departamentu Spraw Zagranicznych Fińskiego Sztabu Głównego**, zorganizował kolejną tajną operację mającą na celu obronę fińskiej racji stanu.

Tym razem Finowie zorganizowali system przejmowania wiadomości telegraficznych i podsłuchu rozmów telefonicznych prowadzonych przez członków, zdominowanej przez ZSRR, Alianckiej Komisji Kontrolnej, której siedzibą był hotel „**Torni**” w Helsinkach.

Hotel „Torni” w Helsinkach – siedziba Alianckiej Komisji Kontroli w Finlandii

Najbardziej istotną informacją uzyskaną przez Finów w wyniku podsłuchu zdominowanej przez Rosjan specjalnej alianckiej komisji wojskowej była wiadomość, że Komisja Kontrolna nie planuje pozbawienia Finlandii niepodległości ani nie przygotowuje jej okupacji przez Armię Czerwoną. Informacja miała kapitalne znaczenie dla fińskiej racji stanu i dążeń do zachowania niezależności.

Działalność Alianckiej Komisji Kontroli w Finlandii miała znaczący wpływ na ograniczenie fińskiej suwerenności państwowej. Zdominowana przez radzieckich oficerów komisja natychmiast zażądała od fińskiego rządu i dowództwa wojskowego podjęcia bardziej energicznych działań zmierzających do internowania lub wyparcia wojsk niemieckich przebywających na terytorium północnej Finlandii (Laponia).

W efekcie Finlandia chcąc uniknąć grożącej jej okupacji przez wojska radzieckie przystąpiła do działań wojennych przeciwko Niemcom, co dało początek fińsko-niemieckiej wojnie, zwanej „wojną lapońską”. Ingerencja komisji w wewnętrzne sprawy Finlandii była ogromna. Z jednej strony zmuszono fińską armię do walki z wojskami niemieckimi, a równolegle żądano od fińskiego rządu przeprowadzenia demobilizacji fińskich sił zbrojnych.

Stalin w zemście za stawianie przez Finów skutecznego zbrojnego oporu Armii Czerwonej podczas wojny zimowej i kontynuacyjnej, manipulując działalnością Alianckiej Komisji Kontroli w Finlandii, doprowadził do przekazania przez komisję fińskiemu rządowi listy fińskich polityków, którzy mieli stanąć przed specjalnym trybunałem za rzekome narażenie Finlandii na udział w wojnie przeciwko ZSRR.

Na radziecko-brytyjskiej liście znaleźli się wybitni fińscy prawnicy politycy (w większości o antyradzieckich przekonaniach), w tym m.in. były prezydent Finlandii **Risto Ryti**, dwaj byli fińscy premierzy: **E. Linkomies** oraz **J.W. Rangell**, byli ministrowie fińskiego rządu: **A. Kukkonen**, **H. Ramsay**, **T. Reinikka**, **V. Tanger**, a także były ambasador Finlandii w Berlinie – **Toivon M. Kilimki**¹⁹. Wszyscy zostali skazani na kary ciężkich robót od 2 do 10 lat w oparciu o ustawę wyjątkową²⁰.

Radzieccy członkowie alianckiej komisji bardzo często ingerowali w pracę fińskich organów sprawiedliwości, szczególnie dotyczyło to nacisków w celu podwyższenia wydanych wyroków. Komisja uzurpowała sobie prawo do wpływania na powojenne życie polityczne Finlandii, m.in. poprzez nakaz rozwiązania i zakazania działalności fińskim organizacjom patriotycznym takich jak: kobieca organizacja „**Lotta Svärd**”, oddziały samoobrony „**Suojeluskunta**”, Patriotyczny Związek Ludowy (IKL), Karelski Związek Akademicki i inne²¹.

Ponadto komisja wywierała naciski na rząd fiński w celu przekazania ZSRR przez Finlandię osób posiadających obywatelstwo radzieckie (fińscy Ingrowie, Owe-nowie, Liwowie, Karelowie i Estończycy), którzy opowiedzieli się w konflikcie fińsko-radzieckim po stronie Finlandii.

Kiedy wiosną 1945 r. komisja aliancka dowiedziała się o istnieniu tajnego fińskiego projektu „**Weapons Cache Case**”, to niezwłocznie wystąpiła do fińskich władz z wnioskiem o wszczęcie śledztwa w celu ukarania osób odpowiedzialnych za realizację tej tajnej operacji skierowanej przeciwko ZSRR.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że Finlandia, jako jedyne byłe państwo sojusznicze Niemiec uzyskało od zwycięskich Aliantów zgodę na sądenie swoich oby-

¹⁹ T. Cieślak, *Historia Finlandii*, Wrocław 1983, s. 297.

²⁰ Większość z nich została zwolniona po upływie połowy kary, ale tylko niektórzy z nich powrócili do czynnego życia politycznego, jak np. V. Tanner. Przypis własny autora.

²¹ T. Cieślak, *Historia Finlandii*, dz. cyt., s. 297.

wateli przed własnymi sądami. Ironią losu było natomiast to, że określani przez Aliancką Komisję Kontroli w Finlandii mianem zbrodniarzy wojennych pravicowi politycy fińscy, tak naprawdę byli fińskimi patriotami walczącymi o suwerenność własnego kraju, co nie spodobało się Stalinowi (dla niego „lepszymi” Finami byli kolaborujący fińscy komuniści, którzy z kolei dla legalnego rządu fińskiego byli po prostu zdrajcami). Była to kolejna wysoka cena, jaką przyszło zapłacić dyplomacji fińskiej i rządowi Finlandii za zachowanie niezależnego bytu państwowego.

Aliancka Komisja Kontroli w Finlandii, która tak naprawdę szybko stała się narzędziem Stalina w realizacji radzieckiej polityki zagranicznej ukierunkowanej na znaczne osłabienie Finlandii, zakończyła swoją działalność dopiero 26 września 1947 roku z chwilą ratyfikowania przez ZSRR paryskiego traktatu pokojowego (*Paris Peace Treaty*) podpisanego przez rząd **Mauno Pekkali** w dniu 10 lutego 1947 roku.

Zawarcie przez **fińską dyplomację** traktatu pokojowego z koalicją antyhitlerowską w Paryżu, który w większości stanowił powtórzenie warunków **rozejmu moskiewskiego** (dodatkowo narzucał on poważne ograniczenia dla liczebności fińskiej armii), zapewniło Finlandii możliwość prowadzenia polityki odbudowy kraju oraz podporządkowanie się ogólnym zasadom przyjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych.

Podsumowanie

Mimo tego, że mogło się wydawać, że działalność konspiracyjna fińskich wojskowych (m.in. udział w tajnych operacjach „Stella Polaris” i „Weapons Cache Case”) stała w pozorowanej sprzeczności z oficjalną polityką rządu fińskiego, to trudno przypuszczać, aby była nieznaną dla prezydenta **Carla Mannerheima** i **gen. Akse-la Fredrika Airo**²².

Może o tym świadczyć powojenna decyzja Mannerheima o podjęciu decyzji o opuszczeniu Finlandii przez wielu fińskich oficerów zaangażowanych w ww. ope-

²² Gen. por. Aksel Frederik Airo (1898–1985) – fiński generał porucznik (1941) odpowiedzialny za planowanie operacyjne i prezentacje operacji podczas walk armii fińskiej z Armią Czerwoną w okresie „wojny zimowej” i „kontynuacyjnej”. Absolwent francuskiej akademii wojskowej Ecole Militaire w St-Cyr (1920) oraz francuskiej École de Guerre Supérieure (1923). Po wojnie aresztowany przez zdominowaną przez komunistów fińską policję państwową Valpo za domniemany udział w operacji „Weapons Cache Case” i więziony w latach 1945–1948. Ułaskawiony przez prezydenta Juho Kusi Paasikivi. Przypis własny autora.

racje w celu ich uchronienia przed działalnością radzieckich członków Alianckiej Komisji Kontroli w Finlandii oraz zdominowanej przez fińskich komunistów policji państwowej Valpo.

Gen. por. Aksel Frederik Airo w czasie pracy sztabowej w okresie walk z Armią Czerwoną

Wielu oficerów fińskiej armii, którzy brali aktywny udział w tajnej operacji „**Weapons Cache Case**”, związanej z rozbudową sieci skrytek z bronią i żywnością zdeponowaną w ukrytych skrzyniach na potrzeby fińskiego ruchu oporu, na wypadek radzieckiej okupacji terytorium Finlandii, wyemigrowało później do Stanów Zjednoczonych, gdzie pełniło służbę w armii amerykańskiej oraz w Centralnej Agencji Wywiadowczej (CIA).

Finlandia odegrała unikalną i swoistą rolę w czasie II wojny światowej, której nie doświadczyło żadne inne państwo europejskie. Zaatakowana przez ZSRR nigdy się nie poddała, ani nie dopuściła do całkowitej okupacji kraju przez swoich wrogów²³.

²³ Czasowo na terytorium Finlandii przebywały wojska niemieckie, które początkowo występowały w charakterze sojusznika, a po zawarciu fińsko-radzieckiego rozejmu, zostały wyparte z Finlandii przez wojska fińskie podczas fińsko-niemieckiej wojny lapońskiej. Bardzo krótko pod kontrolą radziecką znalazły się także niektóre przygraniczne regiony Finlandii, ale nie miało to charakteru całkowitej okupacji kraju. Przypis własny autora. szef fińskiego wywiadu wojskowego

Dzięki wojennym zdolnościom militarnym i dyplomatycznym wybitnego fińskiego męża stanu marszałka **Mannerheima**, zręcznej polityce zagranicznej oraz efektywnej **działalności fińskiej dyplomacji i wywiadu wojskowego**, Helsinki potrafiły ocalić swoją niepodległość, jako jedyny „sojuznik” III Rzeszy bez kapitulacji.

Finlandia, w przeciwieństwie do pozostałych państw sprzymierzonych z Niemcami, posiadała istotną przewagę, ponieważ udało się jej wycofać z głównych działań wojennych na dziewięć miesięcy przed klęską militarną Niemiec. Ponadto wojna ZSRR z Finlandią (szczególnie wojna zimowa 1939/1940) uświadomiła Stalino- wi nie tylko słabość i bezradność Armii Czerwonej, ale także możliwość powstania nowej międzynarodowej brytyjsko-francuskiej koalicji wymierzonej przeciwko ZSRR²⁴.

Mimo poniesienia przez Finlandię dużych strat militarnych, materialnych i terytorialnych podczas wojny zimowej i kontynuacyjnej, to waleczność fińskiej armii w walkach z Armią Czerwoną, duma narodowa i nieustępliwość rządu w Helsinkach oraz efektywne wysiłki **fińskiej służb dyplomatycznych i wywiadowczych** na arenie międzynarodowej spowodowały, że osiągnięto podstawowy cel – utrzymano wolność i niezależność bytu państwowego Finlandii.

²⁴ M. Solonin, *25 czerwca. Głupota czy agresja?*, Poznań 2011, s. 138.